УДК: 821.161

АДМЕТНАСЦІ МІФАЛАГІЗМУ Ў ТВОРЧАСЦІ ЯНА БАРШЧЭЎСКАГА І МАКСІМА ГАРЭЦКАГА

Л. П. Леська

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка,
вул. Савецкая, 18, 220030, leska.l.5@yandex.ru

Навуковая навізна работы заключаецца ў:

– грунтоўным даследаванні міфалагізму ў творчасці Я. Баршчэўскага і М. Гарэцкага як светаадчування, заснаванага на міфалагічных мадэлях і накіраванага на інтэрпрэтацыю міфалагічных схем і вобразаў пры стварэнні нацыянальнага міфа;

– вызначэнні функцыянальнай ролі міфапаэтычнай мадэлі, якая развіваецца ў адпаведнасці з адметнымі міфалагічнымі законамі і светапоглядымі прынцыпамі, выбудоўваецца як своеасаблівы пераход ад узнаўлення эсхаталагічных адчуванняў да касмалагічнага светаўпарадкавання;

– абгрунтаванні міфалагізму ў творчасці Я. Баршчэўскага, М. Гарэцкага як складанай міфапаэтычнай сістэмы, створанай паводле ўстойлівай міфапаэтычнай мадэлі, што выступае сродкам пазнання і спосабам канструявання новай фантастычнай рэальнасці.

Ключавыя словы: міфалагізм; міфапаэтыка; міфапаэтычная мадэль; міфатворчасць; касмагонія; эсхаталогія; архетыпы; міфалагемы; гульня.

THE UNIQUENESS OF MYTHOLOGISM IN THE WORKS OF YAN BORSHCHEVSKY AND MAXIM GORETSKY

L. P. Lesko

Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank,
Sovetskaya St., 18, Minsk, 220050, Belarus, leska.l.5@yandex.ru

The scientific novelty and value of the results obtained:

– a thorough study of mythologism in the works of Y. Borshchevsky and M. Goretsky as a worldview based on mythological models and aimed at interpreting mythological schemes and images when creating a national myth;

– determining the functional role of the mythopoetic model, which is developed in accordance with peculiar mythological laws and worldview principles, it is built as a kind of transition from the reproduction of eschatological sensations to maintaining cosmological world order;

– substantiation of mythologism in the works of Y. Borshchevsky and M. Goretsky as a complex mythopoetic system created on the basis of a stable mythopoetic model, which acts as a means of cognition and a way of constructing a new fantastic reality.

Key words: mythologism; mythopoetics; mythopoetic model; myth-making; cosmogony; eschatology; archetypes; mythologems; game.

Даследаванне «Адметнасці міфалагізму ў творчасці Яна Баршчэўскага і Максіма Гарэцкага» абумоўлена ростам цікавасці да міфа і міфалагічнай свядомасці, што тлумачыцца характарам сучаснай эпохі з выразнай «перамогай» навуковай рацыянальнасці і ўзмацненнем крызісных адчуванняў, з пастаянным пошукам апор, выяўленнем вечных каштоўнасцей на фоне катастрафізму свету, разбурэння асноў чалавечага быцця. Важным у XX–XXI ст. стала вывучэнне сутнасці і зместу міфалагічнай свядомасці як фактычна першай па часе ўзнікнення формы грамадскай свядомасці, якая ў канчатковым плане дала чалавеку магчымасць больш дакладна вызначыць сэнс свайго існавання і ўзаемаадносін з соцыумам.

У сучаснай навуцы адсутнічае сістэматызаванае завершанае асэнсаванне міфалагізму, міфатворчасці, аўтарскіх міфаў на матэрыяле мастацкіх тэкстаў Я. Баршчэўскага і М. Гарэцкага.

Персаналіі Я. Баршчэўскага і М. Гарэцкага абраны свядома і невыпадкова для асэнсавання адметнасцей міфалагізму. Падставай для мэтазгоднага вывучэння творчай спадчыны мастакоў слова сталі літаратуразнаўчыя набыткі нашых папярэднікаў (В. Бароўкі, А. Лойкі, М. Мушынскага, З. Тычыны, В. Уткевіч, А. Ярмоленкі), у якіх раскрываюцца аспекты тэматычна-вобразнай блізкасці, кантактна-генетычнай еднасці пісьменнікаў.

Пісьменнікі жылі і працавалі ў багаты на падзеі перыяд XIX – пачатку XX ст.[4]. Яны – сведкі гістарычных катаклізмаў – звярнуліся да архаічнай мінуўшчыны, стварылі новую мастацкую рэальнасць, нацыянальны міф. Важнасць асэнсавання яго ўзрастае ў сувязі з актуалізацыяй праблем нацыяахоўнай функцыі літаратуры [1; 2; 3], пытанняў захавання нацыянальнага коду і нацыянальнай ідэнтычнасці.

Вывучэнне адметнасцей міфалагізму ў творах Я. Баршчэўскага і М. Гарэцкага дасць магчымасць паглядзець на беларускую літаратуру XIX–XX ст. як на цэласны працэс у сінхранічным і дыяхранічным зрэзе.

Універсальным ключом для раскрыцця адметнасці міфалагізму ў творах Я. Баршчэўскага з’яўляецца міфапаэтычная мадэль, якая мае семантычныя, светапоглядныя характарыстыкі і арыентавана на ўзнаўленне цэласнасці быцця. Асноўнымі складнікамі міфапаэтычнага мыслення

[4] Паражэнне паўстання 1830 года, час жорсткіх рэпрэсій, ускладненне грамадска-культурнага жыцця і духоўных пошукаў беларусаў і, як вынік, узрастанне іх нацыянальнай самасвядомасці. Пачатак XX ст. пазначаны як час шырокага распаўсюджання ў навуковым асяродку розных эсхаталагічных канцэпцый гісторыі, у літаратуры, культуры, у самім грамадстве – бязмежна катастрафічных настрояў.

Я. Баршчэўскага сталі архетыпы «культурны герой», «рай» і міфалагемы «госць», «гаспадар», «музы́ка», «дзіця», «сірата».

Адметным спосабам выражэння міфапаэтычнага светабачання ў міфалагізме Я. Баршчэўскага выступаюць формы гульні (дэманічная гульня, фрагменты тэатральнай гульні); мадыфікацыяй архетыпа «культурны герой» у творах пісьменніка з'яўляюцца вобразы гаспадара і музы́кі, задача якіх – упарадкаваць свет, грамадскі і ўласны. Дамінантным кампанентам аўтарскай касмагоніі М. Гарэцкага выступае Хаос, абумоўлены складаным перыядам мяжы XIX–XX стст. – часамі ваеннага ліхалецця, сацыяльных катаклізмаў, духоўнага крызісу асобы. Хаос мае рознае вобразнае выяўленне: у якасці першаматэрыялу ён атаясамліваецца з прасторавым вобразам прорвы, бяздоння, у часавым вымярэнні супадае з момантам «першапачатку» (апавяданні «У лазні», «Роднае карэнне»), з таямніцамі мастацкай творчасці (апавяданне «Зіма»), са сном як «сугестыўным пачаткам» (аповесць «Ціхая плынь»). Міфапаэтычная мадэль у мастацкіх тэкстах М. Гарэцкага ўключае ў сябе пераход ад усеагульнай эсхаталогіі да індывідуальнай як рэакцыі на ўзрастанне катастрафізму быцця.

Формай выяўлення эсхаталагічнага светаадчування ў творах М. Гарэцкага выступаюць вобразы антыхрыста, багаборцаў, іканаборцаў, матыў «арэчаўлення» чалавека. Вызначальнымі элементамі міфалогіі прадметнага свету ў творах класіка беларускай літаратуры сталі працэсы «распрадмечвання» і «апрадмечвання», «арэчаўлення», у аснову якіх пакладзена трансфармацыя архаічнага міфа і рэпрэзентацыя новага аўтарскага міфа.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Мельнікава А. М.* Нацыянальна-светапоглядныя каардынаты беларускай літаратуры першай трэці XX стагоддзя / М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь ; Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016.

2. *Мельнікава З. П.* Беларуская літаратура і нацыякультурная прастора : манаграфія / Брэсц. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна. Брэст : БрДУ, 2014.

3. *Максімовіч В. А.* Нацыянальны космас класікі: дыялог традыцый і наватарства ў творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа. Мінск, 2008.